

Podobné vylučovací tendence panují ostatně i naproti velko-tržbě (přímé spojení velkovýrobce s detailisty cestujícími a vzorky, kartely zařizují vlastní prodejní kanceláře neb přenechávají rozprodej zboží jen jistým firmám, diktující jim detailní ceny prodejně).

S druhé strany i obchodníci zřizují si pro výhodnější opatření zboží kupecká družstva nákupní a snaží se zvýšiti svůj zisk i vý-
těžkem v ý r o b n í m, zařizující sami továrny na zboží, pro něž
mají zabezpečený značnější odbyt, nebo uvádějíce výrobce v zá-
vislost (tak kupuje v našem textilnictví »manipulant« od kkalco-
ven surová tkaniva a dává je za mzdu spracovávatí bělírám,
barvírám a tiskárnám, podobně v Anglii, v hedvábnickém
průmyslu ve Francii a v Itálii, podobně též exportéři výrobků
řemeslnických).

§ 6. Tržební politika.

Tržební politikou rozumíme činnost veřejné moci, zákonodárné i správní, přímo k tomu se nesoucí, aby provozování tržby v národě dalo se co nejprospěšněji pro celek hospodářství národního.

Nepřím o prospívají tržbě i všeliká opatření, jimiž se v ý r o b a, zemědělská i průmyslová, zlepšuje či zlevňuje nebo o b ě ž n o s t statků zvyšuje (komunikací).

Politika tržební nesměřuje vždy ke prospěchu samé tržby, nýbrž ke prospěchu hospodářství národního jakožto celku, v jehož zájmu tržba může býti obmezována či dokonce znemožněna (na př. celní prohibicí, ochranou národní výroby), tržbě samé by vlastně svědčila výhradná politika liberální, zpravidla (kromě u národů »obchodních«) půjde však o takovou úpravu tržby, zvláště vnější, která by nejlépe prospívala domácí v ý r o b ě.

Rozeznáváme tržební politiku vnitřní a vnější (zahraniční).

§ 7. Vnitřní politika tržební.

I. Vnitřní politika tržební jako průmyslová může býti svobodná či nesvobodná.

Dříve bývala vnitřní tržba mnohonásobně obmezována a regulována. Bývalať zhusta původně provozována cizinci, a i když později vyvinuli se tržebníci domácí,

odloučení tržby od hmotné výroby, neustálá snaha po zisku právě pro tržbu charakteristická, snadnost vykořisťování spotřebitelstva i náklonnost k němu a snažení po místních monopolech vzbuzovaly k tržbě i k těm, kdož ji provozovali, nedůvěru a druhdy i opovrhování a právě zase účinkem tohoto despektu nebývaly to, jak již shora podotčeno, zprvu právě nejčestnější živly, které se k tržbě obracely.

Jsou nesčetné doklady tohoto opovrhování vnitrozemskou tržbou v literatuře, zvl. středověké, až hluboko do nového věku. Homo mercator vix aut nunquam potest Deo placere; ideo nullus Christianus esse debet mercator, aut si voluerit esse, projiciatur de ecclesia Dei, praví sv. Jan Zlatoústý. Tomáš ze Štítného uznává sice velkoobchod, který z dalekých krajů přiváží nám drahé a neznámé věci potřebné, i kramáře, obecní trhové lidi, kteří v každý čas prodávají, což jest třeba, nikam sami pro to nejezdíce; ale všichni mají se spokojiti jen se skrovným ziskem. Protože však v trzích jest obecné, že chce zklamat jeden druhého, chvaliž Boha, kdož může býti bez trhů a bez kupčení. Petr Chelčický nazývá kupecký stav opatrnou lichvou, loupeží, šantroky, řemeslem, atd., vždy prý bez svědomí založeným na klamání bližních, provozovaným na úkor bratrské lásky a vedoucím k hromadění majetku, svádám a pod. Podobně vůbec pohlíželi Táboři a po nich i Čeští Bratři, Rokycana, Zámorský, později Velešlavin a j. na kupce, kteří prý beze lži a křivé přísahy ani býti nemohou, a jímž přičítána vina drahoty a lichvy. Kupectví všelike prý jest nebezpečné, protož lépe jest jiným se živiti. Ještě v 17. stol. čteme u Pavla Stránského: »Poněvadž pak kramařením anebo krčmařením živiti se, na zisk a výdělek číhati, jakož u národův sousedních zvykem přijatým a zákony zapovězeno jest urozeným, tak mužův leskem rodu vynikajících zdálo se býti nedůstojno a nečestno, tudíž netoliko velmožové, nýbrž též šlechta všecka vyhýbala se snahám toho druhu a všecko vředlkářství toliko měšťanům jest ponecháno.«

Náklonností ke klamu a vykořisťování bránilo se tudíž ve středověku řadou zařízení, jež dodávala celé tržbě rázu polo veřejného: městské váhy a tržnice měřící a zkoumající zboží, kvalitní předpisy a cenové taxy, zákazy cenových kartelů, podporování přímého styku řemeslníka s konsumentem a j. v.

Vnitřní tržba ztěžována byla i vnitřními cly a mýty, jež byvše původně dávkami zeměpánům za bezpečný průvod a právní ochranu, za používání mostů a cest a vod, nabyta rázu finančního a vybírána byla později z podnětů nejrozmanitějších na silnicích, řekách, mostech a j., průvoz zboží ztěžován t. zv. právy překladními, že totiž cizí tržebník musel zboží po určitou dobu vyložit v městě na prodej, právy silničními, že totiž obchodník musel se bráti určitými silnicemi, a tržními dávkami.

Také tržba, velká i drobná, byla veřejnoprávně organisována v gildách, gremiích, poněkud však volněji zařízených, než byly cechy řemeslnické; namnoze jsou kupecké gildy starší než řemeslnické cechy (už v 11. a 12. stol.), v Anglii staly se podkladem celé správy městské.

Doby merkantilismu přinesly zároveň s podněcováním vývozní velkotržby nové vznikání právních monopolů velikým společnostem obchodním pro tržbu doma i s koloniemi.*)

*) Také v Rakousku dosáhlo kupectvo druhdy městský patriciát tvořící a v gremia organisované hojných výhod, jak proti kupcům cizozemským, tak proti městským řemeslníkům. Dlouho přísně rozlišováno mezi výrobou a obchodem, řemeslníkům bylo zakázáno prodávati v otevřených krámech, které byly privilegiem obchodnictva, jakož i prodávati výrobky, jichž samí nezhotovili. Obchody se zbožím směly prodávati vždy jen zboží určitého druhu (na př.: železné, materiální, hedvábné, bílé, krátké, galantní, norimberské, sukno, knihy a hudebniny atd., t. zv. »třídní obchody«) a teprve od počátku 19. stol. dopouštěny na venkově a v předměstích velkoměst »obchody smíšené«, t. j. se zbožím všeho druhu ve volném výběru. Konkursní řád z 10. srpna 1834 předpisoval pro připuštění k obchodu výkaz určitého základního kapitálu od 8000 do 60.000 zl., při prodeji obchodu směl býti sklad zboží prodán jen za cenu odhadem určenou.

Když za monopolní soustavy Leopoldem I. zahájené privilegia exclusiva udělená jednotlivým továrním velkozávodům a zabezpečující jim výhradný prodej engros v celém obvodu rakouských zemí dědičných, měla v zápětí, že chráněné továrny prodávaly samy zboží podloudně importované, státní manufaktury se nevyplácely a státní zálohy, jednotlivým továrníkům poskytnuté a skoro nikdy nespacené, hrozily vyčerpání fundus commercialis z části celních výtěžků k povznesení průmyslu zřízený, hleděno pomocí obchodu převést řemeslo ve vyšší formu provozovací, v průmysl skladový, a »fabrikanti«, t. j. drobní výrobci, jejichž produkty jsou předmětem obchodu (v protívě k řemeslníkům zakázkovou práci dodávajícím), připoutání k nim od r. 1764 ještě ostřeji obnoveným zákazem držení krámů a drobného prodeje vůbec mimo dobu tržní. S druhé strany záliba obchodu

II. Tytéž poměry a ideje, které v oboru průmyslové politiky přivodily přechod od cechovní a později koncesní soustavy k živnostenské svobodě, zjednaly i ve vnitrozemské tržbě průchod zásadám liberálním, takže se vnitřní tržební politika vztahuje dnes vždy více a více jen

1. na péči o veřejná zařízení, tržbě sloužící, jako o účelnou úpravu zákonodárství obchodního a směnečného i úvěrního a bankovního, o spořádanou měnu, o jednotnou soustavu měr a vah, úpravu trhů, zřizování a správné fungování burs a skladišť veřejných;

2. na péči o veřejnoprávní zájmová zastupitelstva obchodní, jakými jsou u nás obchodní gremia, spočívající na témž právním podkladě jako společenstva živnostenská, a jakožto zájmové organizace vyššího řádu obchodní (u nás obchodní a živnostenské) komory s působností poradní, správní, podpůrnou i vzdělávací;

3. na obmezení přístupu k jistým kategoriím drobného obchodu průkazem způsobilosti, nabyté vyučením a delším zaměstnáním v živnostech obchodních nebo návštěvou obchodních učilišť (u nás od r. 1907 pro obchody se zbožím smíšeným, koloniálním, specerejním a materiálním);

4. na jistá obmezení živnostenskopolicejní v zájmu obecného blaha (jako požadavek koncese pro tržbu

i konsumu v zahraničních tovarech potírána, r. 1764 dokonce rozkazem, že všecko zboží cizozemské má být do určité doby zpět vyvezeno, k čemuž arci nedošlo.

Cizozemští kupci, ve středověku vítáni a ovšem překládními a silničními právy vykořisťováni, byli za merkantilismu z menších výročních trhů, z prodeje tuzemského zboží a pod. vylučováni, dokonce ke škodě konsumu, který při zákazech importu trpěl vysokými cenami, špatnou jakostí i konečně nedostatkem zboží, a teprve zřejmá stagnace vývozu do Polska, Uher, Sedmihrad a j. a poklesnutí trhů v Praze, Vídni, Linci, Bolzanu přinutily i zde k úlevě. Konečně i spojení «dvojí obživy», výroby a obchodu, drobný prodej produktů v domě nebo v krámě, po staletí zakazovaný, potom jednotlivým velkopodnikům jako zvláštní výsada dopouštěný, dovolen od počátku 19. stol. i majitelům «jednoduchých oprávnění továrních», tak zvané «zemské továrny» směly dokonce v hlavních městech zemských zřizovati filiální sklady k drobnému prodeji. Obchod sám směl se až do zavedení živnostenské svobody v r. 1859 provozovati volně jen s plodinami a surovinami, se lnem, přízí, plátnem, krajkami, vlnou, peřím, kožemi a pod., jiné obchody (velkoobchody, třídní a smíšené obchody, kramářství a obchod podomní) jen na úřední koncesi.

s jedy a léčivy, se zbraněmi a látkami výbušnými, s tiskopisy, lihovinami, pro obchod vetešnický a zastavárenský, dále obmezení obchodu s potravinami, prodeje klenotnického zboží, obchodů splátkových, přípustnost úředního určení cen pro předměty denní potřeby) nebo jistá obmezení policejní nebo zvláštní daňová zatížení daná jen, aby se zmenšila soutěž, jakou usedlému obchodnictvu působí podomní obchod, kočovné sklady a létací výprodeje, prodejní velkobazary.

5. Zkušenost, že při neobmezené soutěži jednotlivci v soutěžném závodění o odbyt užívají prostředků nekalých na úkor solidní tržby i důvěřivého obecnstva, aniž lze v každém případě zakročiti proti jednajícimu dle trestního zákona, i snaha oslabiti konkurenční zápas hospodářský zákonným jeho obmezením na zbraně loyální a počestné, vedly někde ke zvláštním zákonným předpisům proti této t. zv. nekalé soutěži, zakazujícím a stíhajícím jednotlivé její formy, jako podvodnou (klamnou) reklamu, t. j. veřejně nepravdivé údaje o jakosti, ceně, nákupních pramenech, vyznamenáních, podnětu nebo účelu prodeje, jimiž se má buditi nesprávná domněnka o zvláštní výhodnosti nabídky (zákony o výprodejích, o splátkových obchodech), prodej zboží horší jakosti nebo menší kvantity, nežli jest na obalu a pod. udáno, nepravdivé zlehčování výrobků nebo výkonů konkurentů a podrývání jejich úvěru rozšiřováním nepravdivých údajů, zneužívání cizích firem a známek ochranných, prozrazování tajemství obchodních a výrobních.

6. Soutěžný zápas o zákazníka v drobném prodeji vzbudil v usedlém drobném obchodnictvu boj proti obrovským domům (bazarům) prodejním, které jsouce řadou odborných oddělení jednotně organizovaných a vedených zásobují odběratele vším možným zbožím a provádějí pro zákazníky i výkony (vybírání nájemného, vypravování pohřbů, prostředkování koupě a prodeje pozemků a domů a p.), lákajíce odběratele čítárnami, koncerty, biografy a p. Drobní maloobchodníci požadují vyšší zdanění takovýchto bazarů a zavedení koncese.

§ 8. Trhy.

I. Trhem rozumíme pravidelné spojení mezi kupci a prodávací v určitém místě a určité době k vyrovnání nabídky a poptávky. Podstatné znaky trhu jsou osobní styk mezi stranami, pravidelnost konání trhu a svobodná soutěž mezi prodávací a